МЕТОДИЧНА СКАРБНИЧКА ВИХОВАТЕЛЯ-МЕТОДИСТА ЗДО

ІНТЕГРАЦІЯ ОСЕРЕДКІВ БЕЗПЕКИ ТА ЗДОРОВ'Я У ПОВСЯКДЕННУ ВІЛЬНУ ГРУ ДІТЕЙ

Консультація з елементами тренінгу та практичний буклет-пам'ятка для педагогів (за методичними рекомендаціями МОН України на 2026/2027 навчальний рік)

ЧАСТИНА І. КОНСУЛЬТАЦІЯ З ЕЛЕМЕНТАМИ ТРЕНІНГУ

Цільова аудиторія:	Вихователі закладів дошкільної освіти, асистенти вихователя, вихователі-методисти.
Мета заходу:	Переосмислити сутність предметно-просторового середовища від накопичення предметів до моделювання можливостей вільної гри; вивчити нормативні вимоги МОН України на 2026/2027 н.р. щодо осередків безпеки та здоров'я; відпрацювати навички фасилітації дитячої активності.
Очікувані результати:	Педагоги володіють інструментами інтеграції безпекових правил та практик здоров'язбереження у щоденну гру, вміють організовувати простір на «рівні очей дитини» за принципом «Голос дитини» та адаптувати середовище для укриття.

1. Нормативні орієнтири та принципи облаштування осередків (МОН 2026/2027)

Організація сучасного освітнього середовища у 2026/2027 навчальному році регулюється Методичними рекомендаціями МОН України (лист від 17.08.2026 № 1/17680-26) та Орієнтовними переліками матеріально-технічного забезпечення, затвердженими наказом МОН від 13.08.2025 № 1138. Ключовими засадами створення розвивальних осередків є:

- **Педагогічна автономія та академічна свобода:** Педагоги самостійно проєктують і наповнюють осередки у групах відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти та потреб вихованців. Вихователь має право оперативно змінювати наповнення осередків залежно від інтересів дітей, сезону або завдань програми без очікування формальних розпоряджень зверху.
- **Принцип «Голос дитини»:** Освітній простір є по-справжньому розвивальним лише тоді, коли враховує думку дітей. Вихованці обов'язково беруть участь у зонуванні групи,

розвішуванні позначок і табличок, виробленні правил користування іграшками та влаштуванні виставок авторських робіт.

- **Фізична доступність та «рівень очей дитини»:** Усі розвивальні та ігрові матеріали розташовуються на відкритих поличках у зоні вільної досяжності дітей. Це дає дитині можливість самостійно брати матеріали й повертати їх на місце, виховуючи відповідальність та ініціативність.
- **Гендерна чутливість середовища:** Матеріали та іграшки пропонуються без прив'язки до гендерної стереотипізації. Хлопчики й дівчатка мають рівноцінний доступ до всіх осередків, конструкторів, рольових костюмів та інструментів.
- **Мобільність та адаптивність до умов безпеки:** З огляду на реалії воєнного стану, предметно-просторове середовище проєктується так, щоб ключові елементи осередків можна було швидко перемістити в укриття цивільного захисту.

> **ВАЖЛИВИЙ ПРИНЦИП МОН:**
> *«Педагог проєктує не організацію приміщення, а можливості для діяльності дітей. Педагогічне проєктування починається з запитань: Який досвід має отримати дитина? Які види діяльності мають стати для неї доступними? Які компетентності формуватимуться через взаємодію із середовищем? Які можливості для вибору, дослідження, співпраці й творчості відкриває цей простір?»*
>
> *(Лист МОН України від 17.08.2026 № 1/17680-26)*

2. Функціональне призначення та зміст осередків безпеки і здоров'я

Осередки безпеки та здоров'я утворюють єдину систему захисту, розвитку та відновлення ресурсу дитини:

Осередок безпеки — постійно діючий простір культури безпеки:
МОН наголошує на неприпустимості епізодичного використання безпекових матеріалів лише під час «тижнів безпеки». Осередок діє постійно й охоплює 5 обов'язкових тематичних напрямів: 1) мінна безпека; 2) безпека дорожнього руху; 3) домедична допомога; 4) пожежна та техногенна безпека; 5) безпечна взаємодія з людьми та поведінка у довкіллі. До оформлення матеріалів (плакатів, карток, моделей) обов'язково залучаються діти старшого дошкільного віку. Рекомендовано спиратися на ресурси державної платформи «101: Простір безпеки для дітей, батьків та освітян» (ДСНС, МВС, ЮНІСЕФ).

Осередок здоров'я — інтегрований простір життєстійкості:
МОН застерігає: не вимагається створення єдиного громіздкого ізольованого осередку, головне — інтеграція здоров'язбережувальних напрямів у все групове приміщення. Осередок охоплює: рухову активність, здорове харчування та питний режим, особисту гігієну, психічне здоров'я та емоційне благополуччя, принцип «ми різні, ми рівні», а також цифрову гігієну.

Осередок усамітнення (розвантаження, емоційного благополуччя):
Створюється для забезпечення психологічного комфорту, зниження сенсорного

навантаження, формування навичок саморегуляції, культури ненасильницького спілкування та мирного розв'язання конфліктів у дитячій спільноті.

Осередок сталого розвитку (природничо-екологічний):
Формує навички дбайливого ставлення до довкілля, ощадливого використання ресурсів та усвідомлення прямого взаємозв'язку між здоров'ям людини і станом природи.

3. Вільна гра як фундамент розвитку та моделі взаємодії вихователя

Вільна гра в умовах воєнного стану виступає не лише провідною діяльністю, а й дієвим ресурсом психологічного відновлення, подолання тривожності та відчуття захищеності. Для ефективного супроводу гри МОН рекомендує застосовувати такі інструменти:

- **Відмова від ролі «керманича» на користь фасилітатора:** Педагог відмовляється від нав'язування готових сценаріїв гри. Вихователь спостерігає, ненав'язливо підтримує задуми малюків та допомагає залучити кожного вихованця до спільної взаємодії.
- **Застосування неструктурованих матеріалів:** Надання дітям предметів без жорстко визначеного способу дії (природні матеріали: пісок, каміння, деревина, шишки, мушлі; побутові предмети: коробки, трубки, стрічки, клаптики тканини). Це стимулює інженерне мислення, винахідливість та потребу домовлятися.
- **Підтримка безперервності ігрового процесу:** Збереження створених дітьми конструкцій, карт місцевості та сюжетних локацій протягом кількох днів для подальшого розгортання задумів.
- **Використання наскрізного героя безпеки:** Введення ігрового персонажа-помічника, який проживає разом із дітьми різні ситуації, ставить відкриті запитання та мотивує знаходити безпечні рішення.
- **Техніка відкритих запитань:** Використання спонукальних запитань («Чому ти так вирішив?», «Що може статися далі?», «Як нам вчинити інакше?») замість прямих заборонних інструкцій.

4. Практичний тренінговий блок для педагогічного колективу

Вправа 1. Кейс-лабораторія «Від прямої заборони — до можливості гри»
Мета: трансформувати нормативні правила та сухі безпекові заборони на захопливі ігрові ситуації дослідження.
Формат: робота в 3 підгрупах (15–20 хвилин з подальшою презентацією):

- **Група 1: Мінна безпека («Не чіпай невідомі предмети»):** Розробити сюжетно-рольову гру із наскрізним персонажем, де діти за допомогою стрічок та знаків створюють захисний периметр, викликають рятувальників за номером 101 та позначають безпечні шляхи руху.
- **Група 2: Емоційне напруження («Не бийся та не кричи»):** Спроєктувати алгоритм використання осередку усамітнення: подушки для стискання, «стаканчики для крику», картки дихальних практик та спільне вироблення домовленостей про повагу до кордонів іншого.

- **Група 3: Здорове харчування («Не їж шкідливу їжу»):** Організувати гру в «Корисне кафе», де діти самостійно сортують макети страв, складають рецепти вітамінних салатів та ведуть картку щоденного питного балансу.

Вправа 2. Педагогічне моделювання «Втрутитися чи спостерігати?»
Ситуація: Двоє дітей середньої групи будують в осередку здоров'я високу вежу з м'яких модулів поруч із зоною інтенсивного руху, голосно сперечаючись за останній модуль.
Завдання педагогам: Порівняти реакцію традиційного вихователя («Негайно припиніть і розберіть, це небезпечно!») з діями фасилітатора. Запропонувати відкриті запитання для аналізу дітьми стійкості конструкції та безпеки оточуючих.

Підсумковий експрес-чек-лист самооцінки простору вихователем:

- [ ] Матеріали осередків безпеки та здоров'я розташовані на відкритих полицях на «рівні очей дитини».
- [ ] У групі присутній наочний «Голос дитини»: саморобні таблички, дитячі правила, малюнки, схеми.
- [ ] Осередок безпеки функціонує щоденно, а не виставляється лише на тематичні тижні.
- [ ] В осередках наявні неструктуровані матеріали (природні об'єкти, тканина, картон, стрічки).
- [ ] Облаштовано затишний осередок усамітнення для зняття сенсорної втоми та саморегуляції.
- [ ] Елементи осередків мобільні та готові до негайного перенесення в укриття цивільного захисту.

ЧАСТИНА ІІ. ПРАКТИЧНА ПАМ’ЯТКА-БУКЛЕТ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО

«Осередки безпеки та усамітнення: практичний гід із наповнення та супроводу вільної гри за віковими групами»

1. Вікова диференціація наповнення Осередку безпеки

Вікова група	Рекомендоване наповнення осередку	Інтеграція у вільну гру та дії вихователя
Ранній вік (1–3 роки)	• Великі м'які та дерев'яні машинки спецтранспорту без дрібних деталей. • Сенсорні тактильні доріжки, тунелі, низькі перешкоди. • Книжки-картинки з цупкими сторінками про світлофор і безпечні предмети. • Іграшковий телефон, рулі, предмети-замінники.	Предметно-маніпулятивна гра: котити машинку безпечним шляхом, реагувати на кольори світлофора («стоп — їдь»), первинні дії «нагодуй ведмедика», «виклич маму по телефону».
Молодший вік (3–4 роки)	• Наскрізний герой безпеки (лялька чи м'яка іграшка-рятувальник). • Великі дорожні знаки, жилети зі світловідбивними смугами. • Картки-сортери «Безпечно — небезпечно» (вогонь, гострі предмети). • Підлогове тканинне полотно «Пішохідний перехід».	Сюжетно-відображувальна гра: розігрування дій водія та пішохода. Вихователь бере на себе другорядну роль або діє через героя безпеки, коментуючи правила.
Середній вік (4–5 років)	• Об'ємний макет вулиці, перехрестя з рухомими машинками та фігурками. • Костюми рятувальників, пожежників, поліції, лікарів, рації. • Неструктуровані матеріали (кольорові стрічки, бруски) для огорожі небезпеки. • Картки-алгоритми дій під час тривоги.	Сюжетно-рольова гра: «Служба 101 поспішає на допомогу», «Ремонт дороги». Вихователь стимулює відкритими запитаннями: «Як попередити інших про яму на дорозі?».
Старший вік (5–6/7 років)	• Матеріали платформи «101: Простір безпеки» (ДСНС/ЮНІСЕФ). • Дитячі саморобні знаки мінної та пожежної безпеки, схеми	Режисерські та довготривалі конструктивні ігри зі збереженням споруд на кілька днів; спільне створення правил

	безпечних маршрутів. • Навчальна аптечка для сюжетної гри в домедичну допомогу. • Будівельні набори для конструювання укриття та міста.	безпеки групи; взаємонавчання дітей.

2. Вікова диференціація наповнення Осередку усамітнення та спокою

Вікова група	Матеріали та сенсорні інструменти	Педагогічний супровід та правила
Ранній вік (1–3 роки)	• Затишний низький намет або м'яке гніздечко з подушками пастельних тонів. • Тактильні мішечки з крупами, хутряні валики, м'які антистреси. • Сенсорні пляшечки з водою, олією та блискітками для зорового заспокоєння.	Педагог перебуває поруч, не залишає малюка на самоті, якщо він плаче; заспокоює голосом, пропонує фізичний контакт лише за бажанням дитини.
Молодший вік (3–4 роки)	• Напівпрозора легка тканинна ширма чи балдахін. • «Подушки-обіймашки», м'який плед спокою. • Дзеркало для розглядання власного виразу обличчя. • Картки з піктограмами базових емоцій (веселий, сумний, сердитий).	Вихователь поважає бажання побути наодинці: «Ти втомився, відпочинь тут трохи». Навчає розпізнавати почуття за допомогою дзеркала та піктограм.
Середній вік (4–5 років)	• «Стаканчики для крику», коробочки для стискання паперу. • Планшет із піском або манкою для малювання пальчиками. • Кольорові подушки різної текстури для пропріоцептивного розвантаження. • Наочні картки простих дихальних вправ («задуй свічку»).	Сприяння саморегуляції: «Коли відчуєш, що заспокоївся — повертайся до гри». Підтримка права дитини на власні емоції без сорому чи покарання.
Старший вік (5–6/7 років)	• «Килимок миру» / «лавка примирення» для врегулювання конфліктів. • Навушники із шумопоглинанням для повної сенсорної тиші.	Фасилітація ненасильницької комунікації: допомога дітям проговорити свої образи на «Килимку миру», дійти взаємної згоди та самостійно відновити гру.

	• Схеми дихання по квадрату, розмальовки-мандали, блокноти емоцій. • Пісочні таймери (на 3–5 хвилин) для контролю часу перебування.

3. Позиція вихователя: Фасилітатор гри проти Директивного керівника

Що робить вихователь-фасилітатор (Рекомендовано МОН)	Чого слід уникати вихователю-керманичу (Застарілі підходи)
Запитує відкрито: «Що ти плануєш побудувати?», «Як зробити цей міст безпечним для транспорту?»	Дає готові вказівки: «Зараз усі будуємо пожежну частину рівно за моїм зразком».
Додає неструктуровані матеріали (коробки, шишки, тканину, каміння, стрічки) для польоту фантазії.	Використовує лише фабричні закриті іграшки із суворим закріпленим алгоритмом використання.
Підтримує тривалість гри: зберігає дитячі макети, будови та карти на 2–3 дні для продовження сюжету.	Вимагає негайно все розібрати та сховати на полицю одразу після закінчення запланованого часу.
Виробляє правила безпеки разом із дітьми на ранковому колі через діалог та домовленість.	Вивішує на стіну формальні плакати з переліком жорстких заборон без обговорення сенсу з дітьми.
Веде педагогічне спостереження за рівнями ігрової взаємодії та допомагає тільки за реальної потреби.	Контролює кожен рух дитини, перериває гру частими повчаннями та не дає зробити власний вибір.

4. «Тривожна валізка осередків»: підтримка вільної гри в укритті

Під час сигналу «Повітряна тривога» безперервність дитячої гри є найважливішим інструментом зниження тривожності та емоційного захисту. Педагогам рекомендовано сформувати мобільні бокси осередків для укриття:

- **Мобільний бокс «Безпека та Дослідження»:** Компактні настільні дидактичні ігри, наскрізний герой-іграшка (який «йде в укриття разом із дітьми»), мініліхтарики для гри зі світлом і тінню в умовах затемнення, світловідбивні стрічки та браслети.
- **Мобільний бокс «Спокій та Відновлення»:** Компактний плед, 3–4 тактильні антистресові іграшки, навушники шумопоглинання, картки дихальних практик, блокноти для спонтанного малювання олівцями та восковими крейдами.
- **Мобільний бокс «Неструктурована творчість»:** Паперовий скотч (для швидкої розмітки ігрових доріжок на підлозі укриття), дерев'яні палички, картонні втулки, пластикові кришечки для вільного конструювання.